

suitability of the future specialist which take into consideration important qualities of a specialist. It has been shown, that on the basis of professional suitability of a student in the process of education competence (knowledge in the broad sense) is forming, in the process of professional activity in higher educational establishment and after higher school stage "professionalism" (skills in broad sense) and "professional skills" are forming as phenomena of high level of professional-pedagogical culture of physical training and sport specialist.

On the basis of consideration of peculiarities and interdependence of components of professional-pedagogical culture of physical training and sport specialist we have developed the complex of criteria, indexes and methods of diagnostics for measuring levels of formation of studied personal phenomenon. We have proposed value motivational, gnostic-cognitive, activity procedural, creative criteria which act as characteristics of measurement, number measuring of which are indicators. Represented criteria and indicators give opportunity to realize monitoring of professional-pedagogical culture formation of the future physical training and sport specialist in the context of professional training of higher educational establishment which is understood as methodological apparatus of diagnostics which contains valid, reliable methods which serve as the basis for identification of quantity and quality characteristics of studied phenomenon.

Key words: *professional suitability, professional-pedagogical culture, future physical culture and sport specialist, scientific-methodological supply, monitoring, criteria, indicators, methods of diagnostics, measuring of educational technologies effectiveness.*

УДК 378.091.212:364-787.522:81

Ольга Кривонос

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ORCID ID 0000-0001-8076-3259

DOI 10.24139/2312-5993/2017.07/069-079

ОРГАНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ

Метою статті є аналіз наукового підходу до організації соціально-педагогічної адаптації студентів молодших курсів, що забезпечить підвищення рівня їх успішної професійної підготовки. Представлено теоретичні основи соціально-педагогічної адаптації студентів. Зокрема, проаналізовано точку зору психологів, соціологів і педагогів на досліджуваний процес, зазначено структуру процесу адаптації як енергетичної підсистеми, середовищної підсистеми, діяльній підсистеми, соціальної підсистеми, особистісної підсистеми. Зазначено рівні та етапи соціальної адаптації, види соціально-педагогічної адаптації як нормальна адаптація, девіантна адаптація, патологічна адаптація. Схарактеризовано особливості дидактичної адаптації як невід'ємної складової соціально-педагогічної адаптації студентів.

Ключові слова: *соціально-педагогічна адаптація, психологічна адаптація, соціальна адаптація, дидактична адаптація, структура адаптації, рівні адаптації, етапи адаптації, концепція системного розгляду адаптації.*

Постановка проблеми. Якість підготовки студентів у вищому навчальному закладі значною мірою залежить від розв'язання проблем соціально-педагогічної адаптації першокурсників до нових умов навчання,

зумовлених як відсутністю чіткої наступності між організацією навчально-виховного процесу у школі і виші, так і особистісно-психологічними особливостями самосвідомості і професійного самовизначення випускника загальноосвітньої школи.

З перших місяців виділяються студенти, які найбільше пристосовані й підготовлені до вищівського навчання, та ті, які через різні причини переживають суттєві утруднення в навчанні й потребують особливої педагогічної уваги (надання допомоги, здійснення психологічної підтримки). Виділяється також група студентів, які з різних причин негативно ставляться до самого процесу навчання. Значна частина таких першокурсників після першої-другої екзаменаційної сесії відраховуються з навчального закладу, що має негативні соціально-психологічні наслідки та соціально-економічні збитки. Через це постає нагальна необхідність вивчення й аналізу теоретичних засад соціально-педагогічної адаптації студентів.

Аналіз психолого-педагогічних досліджень і власні спостереження дають можливість стверджувати, що у випускників загальноосвітніх закладів недостатньо сформовані загальнонавчальні компетентності, які дозволяють успішно адаптуватися до нових умов навчання у вищому навчальному закладі. Крім того, проблемі соціально-педагогічної адаптації першокурсників недостатня увага приділяється і у вищому навчальному закладі. Тому ця проблема потребує наукового пошуку шляхів її розв'язання.

Аналіз актуальних досліджень. Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчує, що різні аспекти проблеми адаптації були предметом вивчення як вітчизняних, так і зарубіжних учених, проте єдине визначення сутності цього поняття відсутнє. Неоднозначно визначаються критерії виміру рівнів адаптивності, зовнішні та внутрішні чинники адаптації.

Питанню адаптації студентів-першокурсників до нових умов навчання присвячені також дослідження М. Левченко, О. Мороз, В. Семиченко та ін. Зазначені дослідники наголошують, що соціально-педагогічну адаптацію неможливо виключити ні з процесів соціалізації і виховання, ні з життя взагалі, оскільки це багатofакторний та багатовимірний процес входження особистості в нове соціальне оточення з метою спільної діяльності в напрямку прогресивної зміни як особистості, так і середовища.

Н. Андреевою, О. Плотниковою та іншими визначено теоретичні основи процесу адаптації особистості, виявлено його характеристики, встановлено залежність між процесами адаптації і розвитком особистості.

Особливостям професійно-педагогічної адаптації студентів присвячено праці В. Дугінця, І. Кряжевої, Г. Насирової, Л. Шубіної.

Соціальні, психологічні, педагогічні аспекти адаптації студентів розглядаються в дослідженнях Н. Войтовича, Л. Зданевича, В. Казміренка, І. Ляхової, О. Плотникова, Т. Резника, В. Скрипника, Н. Чепелева та інших.

Таким чином, існує досить серйозне наукове обґрунтування психолого-педагогічної адаптації студентів до навчання у вищому навчальному закладі. Але одним із ключових питань цієї проблеми є розробка конкретних педагогічних заходів щодо прискорення процесу адаптації студентів і запобігання їх дезадаптації.

Метою статті є аналіз наукового підходу до організації соціально-педагогічної адаптації студентів молодших курсів, що забезпечить профілактику дезадаптації й підвищення рівня їх успішної професійної підготовки.

Методи дослідження. Для досягнення мети дослідження використано загальнонаукові методи: аналіз і синтез наукової психолого-педагогічної літератури, абстрагування, порівняння та узагальнення, що дало змогу з'ясувати особливості соціально-педагогічної адаптації студентів, а також конкретно-науковий метод термінологічного аналізу, що забезпечив розкриття сутності основоположних понять.

Виклад основного матеріалу. Існують суперечливі думки вчених щодо сутності поняття «соціально-педагогічна адаптація». Зокрема, одні автори розглядають її як процес; інші – як результат «пристосування»; треті – як «взаємодію» людини з людиною (певним колективом, групою), або як «взаємодію» людини і середовища.

Необхідно відмітити, що процес адаптації передбачає активність самого суб'єкта діяльності, осмислення своїх дій і вчинків, пошуку власних рішень відповідно до конкретних умов життєдіяльності, аналіз характерних особливостей і результатів взаємодії з новими людьми й обставинами. Поняття «взаємодія» припускає деяку рівноправність суб'єктів і об'єктів, їх взаємозв'язок, взаємний вплив, взаємну дію. Це поняття найточніше відображає особливості процесу соціально-педагогічної адаптації.

Соціально-педагогічна адаптація, як і інші види адаптації, є динамічним утворенням, результатом і процесом пристосування організму або особистості до умов зовнішнього середовища, а також властивістю будь-якої саморегульовальної системи (біологічної, соціальної чи технічної), яке полягає в здатності пристосовуватися до мінливих умов зовнішнього середовища. Це розуміння конкретизується на рівні філософського, соціально-психологічного, педагогічного, психолого-педагогічного аналізу.

Психологи трактують поняття «адаптація» значно ширше, ніж біологи, завдяки соціальному звучанню, а саме необхідності пристосування особистості до нового соціального середовища, і значущості для пристосування різних видів активності особистості. У психології соціально-педагогічна адаптація розглядається як необхідна умова колективної діяльності, як особливий механізм для забезпечення спільної діяльності, взаємодії особистості й колективу [4, с. 76].

Соціологи розглядають адаптацію як пристосування організму, особистості, їх систем до характеру окремих впливів або до нових умов життя в цілому [8, с. 266]. Соціальна адаптація розглядається ними в тісному зв'язку з поняттям соціалізація, яка визначається як двосторонній процес, що включає в себе, з одного боку, засвоєння індивідом соціального досвіду за допомогою входження в соціальне середовище і систему соціальних зв'язків, з іншого боку – процес активного відтворення індивідом системи соціальних зв'язків. Соціалізація відрізняється від виховання тим, що не передбачає цілеспрямованого впливу з боку дорослих.

О. Яблонська [9] зазначає, що соціальна адаптація – один із механізмів соціалізації, дозволяє особистості (групі) активно включитися в різні структурні елементи соціального середовища шляхом стандартизації повторюваних ситуацій, що дає можливість особистості (групі) успішно функціонувати в умовах динамічного соціального оточення.

У сучасній вітчизняній та зарубіжній соціальній психології проблема адаптації займає серйозне місце серед практичних і теоретичних досліджень. Науковці розглядають адаптацію як: форму захисного пристосування людини до соціальних вимог; засвоєння соціальних ролей; подолання напруги; вихід зі стресової ситуації; сукупність пристосувальних реакцій, в основі яких лежить активне освоєння середовища, його зміна і створення необхідних умов для успішної діяльності [8, с. 265]. Адаптація представлена також як послідовна зміна відносно стабільних періодів, коли досягається визначена рівновага між індивідом та середовищем. Ця рівновага фактично умовна, оскільки стан людини постійно змінюється під впливом безперервно діючих зовнішніх та внутрішніх факторів.

В. Семіченко запропонувала концепцію системного розгляду процесу адаптації. В основі цієї концепції лежить ідея про те, що загальна ефективність процесу адаптації людини суттєво залежить від інтеграційних тенденцій особистості [7, с. 136]. Загальний процес адаптації – це складне явище, яке має певну структуру, складається з багатьох відносно незалежних процесів. Кожен із них обслуговує певну систему відносин, які виникають у людини з відповідною системою, і в сукупності з ними та відповідними зв'язками складає певний структурний компонент. Кожний структурний компонент процесу адаптації, у свою чергу є системою, яка включає: об'єктивне явище і його умови; відносини, що виникають у людини, яка адаптується з відповідним явищем; індивідуальні особливості самої людини, що відповідають чи не відповідають вимогам.

У цій системі виділяють такі підсистеми: 1) енергетична підсистема – відображає ресурсні можливості організму, їх спроможність забезпечити функціонування основних систем організму в умовах підвищення енерговитрат. Мова йде про той фізіологічний механізм, що забезпечує пристосування людини як біологічної істоти, на рівні організму, до

ускладнених умов діяльності. Сам процес адаптації відбувається як руйнування тих засобів пристосування, що не відповідають новим умовам, перш за все динамічним стереотипам. Психологічними ж еквівалентами, що відображають тенденції адаптування на цьому рівні, можуть бути самооцінка співвідношення самопочуття, активності та настрою, стан нервово-психічного напруження тощо; 2) середовищна підсистема – представлена відносинами людини та тих зовнішньо-предметних умов, що її оточують. Зміна умов може бути повною або частковою: життя в цілому, навчання, проживання (задоволеність чи незадоволеність відповідними аспектами життя); 3) діяльнісна підсистема – відображає здатність людини до виконання дій, що складають зміст відповідної діяльності. По-перше, це передбачає засвоєння нових дій. По-друге, подолання вже напрацьованих навичок, які в нових умовах є недоцільними. По-третє, часові витрати на виконання цих дій. Показниками адаптації до діяльності можуть бути: наявність уникнення труднощів та помилок у виконанні основних видів діяльності, доцільний розподіл навантаження протягом доби, тижня; 4) соціальна підсистема – це входження людини в нове соціальне середовище. Соціальний аспект адаптації характеризується, з одного боку, ступенем прийняття людиною норм та правил життя в новій соціальній спільності. А з іншого – ступенем прийняття цієї людини соціальним оточенням. Показники, що відображають тенденції соціальної адаптації: задоволення людини групою, до складу якої вона входить, співпадіння індивідуальних та соціальних цінностей, соціально сприятлива позиція; 5) особистісна підсистема – відображає той загальний результат адаптації, коли людина відчуває психологічний комфорт від ситуацій свого життя, приймає її як конструктивно значущу, що відкриває подальші перспективи розвитку. Показниками особистісного рівня адаптації можуть бути: зниження особистісного рівня тривожності, домінування позитивних емоцій, відсутність бажання змінити життєву ситуацію, стійка адекватна самооцінка, впевненість у собі, у власних силах, у здатності вирішити проблеми свого життя тощо [2, с. 251].

Зазначена концепція системного розгляду процесу адаптації, на нашу думку, може бути успішно пристосована до соціально-педагогічної адаптації студентів, зокрема, педагогічного університету.

Педагоги спрямовували свої наукові дослідження на встановлення рівнів та етапів соціальної адаптації. Так, В. Дугінець у своїй концепції виокремлює чотири рівні за характером взаємодії суб'єкта й адаптивного середовища: 1) уподібнення – висока активність, повна психологічна переорієнтація, широкий підхід, тобто повна адаптація; 2) пристосування – середня активність, звуження кола інтересів до вузькоспеціальних, прийняття тільки основних цінностей); 3) урівноваження – пасивність, копіювання чужого досвіду, пристосування з метою домогтися заступництва; 4) псевдоадаптація – зовнішнє сприймання способу життя,

приховування свого незадоволення, негативне ставлення до будь-якої сфери життєдіяльності, тобто неадаптація [1].

Показниками успішної соціальної адаптації виступає високий соціальний статус індивіда в певному середовищі, його психологічне задоволення цим середовищем і його найбільш важливими елементами, зокрема, задоволення роботою, її організацією, умовами і змістом тощо. Показниками низької соціальної адаптації є переміщення суб'єкта в інше соціальне середовище, відхилення в поведінці. Успішність соціальної адаптації залежить від характеристики середовища і суб'єкта. Більшість дослідників стверджують, що адаптацію можна розглядати як складову соціалізації і як її механізм.

Важливим чинником успішної соціально-педагогічної адаптації студентів є взаємозалежність соціальної та психологічної адаптації.

Студенти зіштовхуються з труднощами, обумовленими психологічною невідповідністю до освоєння обраної професії, що негативно позначається на процесі адаптації.

Психологічна адаптація соціально зумовлена суспільним характером змін навколишнього середовища та людської свідомості, психіки, що викликають її, впливає на ефективність адаптивної діяльності шляхом формування цілей і програми, надає динаміці цієї діяльності індивідуального емоційного забарвлення. Без психологічної адаптації, що спонукає людину до адаптивної діяльності, яка немовби «дає старт» соціальній адаптації, остання була би просто неможливою.

Психолог Ж. Піаже розглядає адаптацію у вигляді двох взаємопов'язаних операцій: акомодатії (засвоєння правил середовища, «уподібнення їй») і асиміляції («уподібнення собі», перетворення середовища). У цілому адаптація являє собою процес пристосування організму до середовища і досягнення гармонійної рівноваги з нею [6].

Цей процес розглядається як механізм пізнання, напрям розвитку визначається в ході пошуку рівноваги, тобто відповідності, між організмом і середовищем. Рівновага здійснюється за допомогою операцій акомодатії, що включають у себе пристосування своїх учинків, думок, понять до зовнішнього світу, і асиміляції, що полягає в добудові зовнішнього світу згідно з уявленнями людини. Найбільш повно рівновага досягається на рівні операцій інтелекту, які дозволяють людині максимально повно адаптуватися до зовнішнього середовища.

Факторами психологічної адаптації є: успішність (неуспішність) професійної, соціальної та біологічної адаптацій (професійне самовизначення, соціальний статус, сформованість соціально-значимих здібностей, якостей, становище в колективі, задоволення (незадоволення) особистим статусом, можливість прояву індивідуальності та ін.);

характерологічні особливості і якості особистості; уміння здійснювати психологічну саморегуляцію поведінки й діяльності.

Багато науковців розглядають психологічну адаптацію у взаємозв'язку з соціальною.

Дослідник А. Налчаджян виділяє такі види соціально-психологічної адаптації: 1) нормальна адаптація – адаптаційний процес особистості, який призводить до її стійкої адаптованості в типових проблемних ситуаціях без патологічних змін її структури та без порушень норм тієї соціальної групи, у якій протікає активність особистості; 2) девіантна адаптація – процес соціально-психологічної адаптації особистості, який забезпечує задоволення її потреб у даній групі або соціальному середовищі, у той час як інші учасники соціального процесу не виправдовують її поведінки; 3) патологічна адаптація – соціально-психологічний процес (активність особистості в соціальних ситуаціях), який повністю або частково здійснюється за допомогою патологічних механізмів і форм поведінки, призводить до утворення патологічних комплексів характеру, що входять до складу невротичних і психопатичних синдромів [5, с. 33].

Невід'ємною складовою соціально-педагогічної адаптації студентів є дидактична адаптація.

На думку багатьох авторів, специфіка адаптації до навчання у вищому навчальному закладі виникає на тлі неспівпадіння дидактичної ситуації в середній школі та вищому навчальному закладі.

Дидактична адаптація представлена декількома особливостями, зокрема: специфікою змісту навчання студентів у вищому навчальному закладі; методами навчання й організацією педагогічного процесу; індивідуальними особливостями студента, раніше засвоєною ним моделлю поведінки у відповідній сфері та характеру; рівня мотиваційної спрямованості тощо.

Студентам доводиться адаптуватися до нового для себе змісту навчання, який залежить від специфіки фахових чи наукових галузей і зафіксований у навчальних програмах. У системі вищої освіти появляються також нові для них принципи: єдність навчання й виховання, теорії і практики, навчання й науково-дослідницької роботи. Змінюються викладачі, виховний і навчальний процес здійснюється висококваліфікованими фахівцями в галузі науки чи виробництва. Виникає необхідність залучення до специфічних форм навчання як лекції, семінари, індивідуальні творчі завдання, практика, самотійна робота, науково-виробнича діяльність, консультації, які відрізняються від шкільних як за дидактичною метою, так і методикою їх проведення, а значить і різною організацією пізнавальної діяльності учнів і студентів.

Навчання у виші вимагає набагато вищого ступеня самотійності й відповідальності, ніж у школі. Нагромадження знань відбувається в

основному в індивідуальному порядку, хоча важливе значення мають і колективні форми роботи (семінари, наукові гуртки тощо).

Особливості дидактичної адаптації студентів відображено в дослідженнях К. Делікатного, Д. Елькіна, Л. Мардахаева та ін.

На темпи і зміст адаптаційного періоду впливає також і немало індивідуально-психологічних особливостей першокурсника. Серед них можна назвати такі: недостатня воляова мобілізація, неухажність, депресивний стан, низький рівень комунікативних здібностей, складність у налагодженні оптимальних взаємин із викладачами і студентами-однокурсниками тощо. До причин, які утруднюють процес адаптації, належать також слабе здоров'я, недостатня навчальна мотивація, перевага позанавчальних захоплень; недостатня чи відсутня професійна спрямованість; невимогливість викладачів, відсутність з їхнього боку систематичного контролю за самостійною роботою студентів, надання їм консультаційної допомоги; часті пропуски занять тощо.

Не всі студенти справляються з подоланням цих труднощів та швидко перебудовують звичні форми навчальної роботи. Однак недостатня психологічна та практична підготовленість багатьох випускників середньої школи до вишівських форм і методів навчання призводить не тільки до їхньої неуспішності. Невміння студентів самостійно перебудувати засоби навчально-пізнавальної діяльності відповідно до нових умов навчання викликає в них почуття розгубленості, незадоволення та веде до негативного ставлення до навчання в цілому. «У деяких студентів першого курсу, – відзначає Л. Зданевич, – процес адаптації до нових умов та вимог і розробка оптимальних моделей успішної навчальної діяльності у ВНЗ протікає дуже повільно й боляче і, таким чином, створюються умови для згасання звички відповідального ставлення до навчання, що виробилася у школі» [3, с. 25].

Незважаючи на важливість усіх аспектів адаптаційного процесу першокурсників, адаптація студента до умов вишу і вимог у ньому є, насамперед, творчим пристосуванням до вимог, які пред'являються йому як суб'єкту пізнавальної діяльності, яка є професійно-орієнтованою й особистісно-значимою. Вона здійснюється через подолання психологічних бар'єрів, які виникають у студента, що розпочинає навчання у виші, через невідповідність звичних шкільних способів учіння і способів пізнавальної діяльності, які вимагає вища школа.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, проведений нами аналіз теоретичних засад соціально-педагогічної адаптації студентів до навчання у виші дає можливість здійснити деякі узагальнення. Зокрема: соціально-педагогічна адаптація студентів є активним, складним, багатогранним, суперечливим процесом включенням суб'єкта в нову соціальну і навчально-виховну ситуацію і є важливим чинником успішності навчання; відбувається перебудова внутрішнього

стереотипу самоорганізації пізнавального процесу, який сформувався в умовах шкільного навчання, відповідно до зовнішньо заданої нової моделі вишівського навчання; здійснюється трансформація звичних способів (методів), прийомів і засобів навчальної діяльності і їх реалізація в нових організаційних формах навчання (лекція, семінарське, практичне заняття, самостійна робота тощо); устанавлюються нові міжособистісні взаємини в системі «студент-викладач», «студент-студент» на основі професійно-спрямованого зближення соціально-рольових позицій між ними, бажано взаємодовіри, ділового співробітництва, творчості й самостійності; соціально-педагогічна адаптація характеризується динамізмом і її ефективність залежить як від стану навчально-виховного середовища, так і індивідуальних особистісно-психологічних якостей студента; значна частина першокурсників потребують допомоги в подоланні труднощів адаптації до нових умов навчання у виші з боку психолога, куратора групи, викладачів; розуміння теоретичних засад соціально-психологічної адаптації студентів дасть можливість швидше й ефективніше подолати труднощі цієї адаптації.

Перспективним може стати дослідження сучасних ефективних шляхів подолання труднощів адаптації першокурсників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дугинец, В. М., Ермилова, Т. В., Головина, Т. В. (2008). *Инновации – конкурентоспособность – лидерство*. Челябинск: Восточные ворота (Duhinets, V. M., Yermilova, T. V., Holovina, T. V. (2008). *Innovations –competitiveness – leadership*. Cheliabinsk: East Gate).
2. Заякина, Р. А. (2010). К вопросу об адаптации студентов в социокультурном пространстве вуза. *Философия образования*, 3, 247–252 (Zaiakina, R. A. (2010). On the issue of the adaptation of students in the social-cultural space of the university. *Philosophy of education*, 3, 247–252).
3. Зданевич, Л. В. (2001). Гуманізація стосунків учасників навчально-виховного процесу як важлива умова успішної адаптації. Організаційно-педагогічні проблеми ступеневої підготовки педагогів: тези науково-практичного семінару (Хмельницький, 17–18 жовтня 2001 р.), (сс. 25–26). Хмельницький: ХГПІ (Zdanevych, L. V. (2001). Humanization of the relations of participants in the educational process as an important condition for successful adaptation. Organizational-pedagogical problems of teachers' graduate training: proceedings of the scientific-practical seminar (Khmelnyskyi, October 17–18, 2001), (pp. 25–26). Khmelnytskyi: KhHPI).
4. Казміренко, В. П. (2004). Програма дослідження психолого-соціальних чинників адаптації молодій людині до навчання у ВНЗ та майбутньої професії. *Практична психологія та соціальна робота*, 6, 76–78 (Kazmirenko, V. P. (2004). Program of research of psycho-social factors of adaptation of a young person to study at higher education institutions and the future profession. *Practical Psychology and Social Work*, 6, 76–78).
5. Налчаджян, А. А. (1988). *Социально-психологическая адаптация личности (формы, механизмы и стратегии)*. Ереван: ЕГУ (Nalchadjian, A. A. (1988). *Social-psychological adaptation of the individual (forms, mechanisms and strategies)*. Yerevan: YeSU).
6. Пиаже, Ж. (2004). *Генетическая эпистемология*. СПб.: Питер (Piaget, J. (2004). *Genetic epistemology*. St. Petersburg: Piter).

7. Семіченко, В., Галус, О., Зданевич, Л. (2001). *Теоретичні та методичні основи професійного самовиховання студентів вузу*. Хмельницький: ХГПІ (Semichenko, V., Halus, O., Zdanevych, L. (2001). *Theoretical and methodological foundations of professional self-education of students of the university*. Khmelnytskyi: KhHPI).

8. Фролов, А. Г. Хомочкина, С. А., Матушанский, Г. У. (2016). Адаптация преподавателя к профессионально-педагогической деятельности в высшей школе (Frolov, A. N., Khomochkina, S. A., Matushanskyi, H. U. (2016). Adaptation of the teacher to professional and pedagogical activity in higher school). *Educational Technology & Society*, 9, 6. Retrieved from: http://ifets.ieee.org/russian/depository/v9_i2/pdf/3.pdf

9. Яблонська, Т. М. (2009). Тренінг педагогічної рефлексії для студентів та вчителів. *Практична психологія та соціальна робота*, 2, 9–13 (Yablonska, T. M. (2009). Training of pedagogical reflection for students and teachers. *Practical Psychology and Social Work*, 2, 9–13).

РЕЗЮМЕ

Кривонос Ольга. Организация социально-педагогической адаптации студентов.

Целью статьи является анализ научного подхода к организации социально-педагогической адаптации студентов младших курсов, что обеспечит повышение уровня их успешной профессиональной подготовки. Представлены теоретические основы социально-педагогической адаптации студентов. А именно, проанализирована точка зрения психологов, социологов и педагогов на исследуемый процесс, определена структура процесса адаптации как энергетической подсистемы, окружающей подсистемы, деятельной подсистемы, социальной подсистемы, личностной подсистемы. Дана характеристика уровней и этапов социальной адаптации, видов социально-педагогической адаптации, таких как: нормальная адаптация, девиантная адаптация, патологическая адаптация. Рассмотрены особенности дидактической адаптации как неотрывной составляющей социально-педагогической адаптации студентов.

Ключевые слова: социально-педагогическая адаптация, психологическая адаптация, социальная адаптация, дидактическая адаптация, структура адаптации, уровни адаптации, этапы адаптации, концепция системного рассмотрения адаптации.

SUMMARY

Kryvonos Olha. Organization of students' social-pedagogical adaptation.

The aim of the article is to analyze the scientific approach to the organization of social-pedagogical adaptation of undergraduate students, which will provide an increase in the level of their successful professional training. The theoretical bases of social-pedagogical adaptation of students are presented. In particular, the point of view of psychologists, sociologists and teachers on the investigated process is analyzed; the structure of the process of adaptation as the energy subsystem, the environmental subsystem, activity subsystem, social subsystem, personal subsystem is specified. Levels and stages of social adaptation, such types of social-pedagogical adaptation as normal adaptation, deviant adaptation, pathological adaptation are indicated. The features of didactic adaptation as an integral part of students' social-pedagogical adaptation are characterized.

It has been concluded that students' social-pedagogical adaptation is an active, complex, multifaceted, controversial process of incorporating a subject into a new social and educational situation and is an important factor in the success of learning; there is a restructuring of the internal stereotype of self-organization of the cognitive process, which

was formed in conditions of school education, in accordance with the externally prescribed new model of university education; there is a transformation of the usual methods and means of educational activity and their realization in the new organizational forms of training (lecture, seminar, practical classes, independent work, etc.); new interpersonal relationships are established in the system of "student-teacher", "student-student" on the basis of professional-oriented convergence of social-role positions between them, desirable mutual trust, business cooperation, creativity and independence; social-pedagogical adaptation is characterized by dynamism and its effectiveness depends on the state of the educational environment, as well as on the individual personal-psychological qualities of the student; a significant proportion of freshmen need help in overcoming the difficulties of adapting to the new conditions of study at the university by the psychologist, tutor, teachers; understanding of the theoretical fundamentals of social-psychological adaptation of students will enable faster and more effective overcoming of the difficulties of this adaptation.

Key words: *social-pedagogical adaptation, psychological adaptation, social adaptation, didactic adaptation, adaptation structure, adaptation levels, stages of adaptation, concept of systemic consideration of adaptation.*

УДК 378.147:55

Marianna Kuzko

V.N. Karazin Kharkiv National University

ORCID ID 0000-0002-1343-572X

DOI 10.24139/2312-5993/2017.07/079-090

FUTURE GEOLOGISTS' PROFESSIONAL TRAINING AS A PEDAGOGICAL PROBLEM

Мінеральні ресурси є важливим сегментом вітчизняної економіки, що обґрунтовує важливість якісної підготовки фахівців для даної галузі. Метою статті було визначити ступінь дослідженості вітчизняними та іноземними науковцями проблеми професійної підготовки майбутніх геологів та окреслити наявні шляхи її модернізації. Серед методів дослідження – аналіз та узагальнення літературних джерел та навчальних планів. Результати дослідження виявили тенденцію до визначення науковцями імплементації сучасних педагогічних технологій та методів у процес професійної підготовки майбутніх геологів як найбільш доречного способу її модернізації, чому плануємо приділити увагу більш детально в подальших дослідженнях.

Ключові слова: *майбутні геологи, професійна підготовка, геологічна освіта, професійна підготовка геологів.*

Introduction. In the terms of economy of knowledge vocational education is a priority case for state policy [8]. According to P. Anisimov, vocational education is responsible for "mastering innovative knowledge and the formation of competitive specialists and labor cadres, which ensure the country's competitiveness" [1, 79]. At the same time there is a tendency among national scientists to equal such concepts as "vocational education" and "professional training". So let's identify the main concept of this research – which is "professional training". V. Stasiuk [17] emphasizes that professional